

G. Komoróczy Emőke

„Párhuzamos világok” az irodalmi élet dimenziójában

(Sipos Lajos: *Modernitások, alkotók, párbeszéddek. Válogatott tanulmányok és kritikák*)

Sipos Lajos tanulmánykötete áttekintést ad a XX. századi magyar irodalomtörténet főbb vonulatairól; középpontban természetesen a szívéhez legközelebb álló Babits-életművel. Számba veszi a századot végigkísérő elméleti vitákat is; méghozzá a modernizmus szempontjából, s tradicionális irodalomszemléletünk képviselőitől némileg eltérően, meg sem kísérel végérvényes válaszokat adni. Hiszen tisztában van vele: az e világi „egyetlen igazság” dogmatikus korszaka véget ért; az irodalmi életben is – éppúgy, mint a társadalmi lét különböző szféráiban – az *is-is* időszakát éljük (az Igazságeszme nem e földön, hanem csakis Istenben létezik). Ha nem ismerjük el a sokféleség, sokszínűség létjogosultságát, akkor (újra) visszahullunk az egyoldalúságok sűrű és érdektelen dominanciájába. Az ezredvégi változások az irodalmi életben is nyilvánvalóvá tették, hogy minden nemzedék egy teljesen más valósággal találja magát szemben, mint elődei, tehát nem lehet voluntarista módon az előző korszakok irodalomszemléletéhez ragaszkodni; következésképp az értékškála is átalakulóban van. Ami tegnap „hitelesnek” tűnt, az ma már esetleg üres szócséplésnek hat – és fordítva: félreszorított, elfeledett-eltemetett alkotások nyerik vissza fényüket.

A szerző tehát friss szemmel veszi szemügyre saját korábbi írásait is, s letörölve róluk az Idő porát, kiegészítve őket újabb vizsgálódásai tanulságaival – új irodalomtörténeti nézőpontból közelíti meg az elmúlt évszázad alapkérdéseit.

A bevezető fejezetben (*Kulturális modernitások, irodalmi modernségek*) sokat vitatott alapfogalmainkat (politikai nemzet, kultúrnemzet, etnikai homogenitás, soketnikumú magyarságtudat stb.) közelíti meg történetiségükben, funkcionális szerepük szerint. Ami nem kis bátorságra vall, hiszen már-már ott tartunk, hogy a különféle nézetek képviselői öltre mennek, akár gyilkol(ná)nak is világnézeti-kulturális okokból, s mindent megtesznek azért, hogy belefojtsák egymásba a szót. Így természetesen a legnagyobb káosz uralkodik az irodalmi életben is – éppúgy, mint a társadalmi szférában s az élet szinte minden területén (mit nevezünk „nemzeti irodalomnak”, ki tartozik a nemzethez [és ki nem?], miért „idegen test” még ma is irodalmunkban a modernség, az izmusok kora stb.).

Sipos Lajos komoly szaktudományi ismeretekre támaszkodva hangsúlyozza: a mai értelemben vett nemzetről csak a reformáció kora óta beszélhetünk; amikor

is az azonos etnikumhoz tartozók összetartozás-tudata s az anyanyelvhez kötődés értékvolta összekapcsolódott a közös történelmi múlt képzetrendszerével. A „politikai nemzet” fogalma csupán a XX. században körvonalazódott – az adott ország területén élő különböző etnikumok összességét értették rajta. Ahol a lakosság zöme azonos etnikumhoz tartozott, az anyanyelv, a közös eredetmítosz és történelmi tudat alapján a „kultúrnemzet” megnevezés vált általánossá (F. Meinecke, 1907). Nyugat-Európában a multiethnikus államok különféle változatai alakultak ki; míg a Kárpát-medencét a 9. században meghódító magyarság – Attila és Árpád fejedelem leszármazottaiként – egészen a XIX. század derekáig (az itt élő népekkel való keveredés ellenére) homogén kultúrnemzetnek tartotta magát. Csakhogy a XIX. század második felében az itt élő különböző etnikumok is a maguk „1000-éves múltjának” megfogalmazásához kezdtek, ami végül is Trianonhoz, majd az azóta sem szűnő gyilkos küzdelmekhez vezetett. Így a Kárpát-medence népeinek ma már kivétel nélkül „politikai nemzetként” kell magukat – szomszédaiikkal egyetemben – definiálniuk; ha tetszik, ha nem.

Ebből fakad „sorsvállaló” nemzeti irodalmunk elszántsága is, hogy „küldetéstudatának” hegemóniáját biztosítsa a modernség különféle áramlataival, a „nemzetromboló” és „hazafiatlan” irányzatokkal (a *Nyugat*, az *avantgárd* experimentalizmus minden változata) szemben. E mindmáig virágzó ízlésdiktatúra következtében sok ítésszünk még ma is kirekeszti és a nemzeti kultúra szempontjából érdektelenné, sőt károsnak minősíti sok európai rangú írónk műveit – hogy csak a legnagyobbakat említsük: Babitstól Kassákon át Határ Győző, Szentkuthy Miklós, Hamvas Béla, Kertész Imre, Esterházy Péter, Spiró Györgyig stb. – nem is beszélve pl. a párizsi Magyar Műhely köréről vagy Tandori életművéről. Ennek következtében irodalmi (akárcsak politikai) életünk tudathasadásban szenved. És csodálkozunk, hogy Nyugat-Európában nem tekintik mérvadónak tradicionális „nemzeti” költőinket.

Sipos Lajos hitelesen interpretálja a *Huszadik Század* és a *Nyugat* köréhez tartozó írók-gondolkodók (Ady, Babits, Jászi Oszkár, Szabó Ervin stb.) azon felismerését, hogy a XX. század hajnalán, „a soketnikumú Magyarországon már nem lehet megélni a hazafiságot a »népnemzeti« keretek között”. Igyekszik feloldani tehát az ezredforduló távlatából ezt az ellentmondást, érvényes válaszokat keresve filológiailag rendkívül alapos tanulmányok sorában arra a kérdésre, miként lehetne a *tradícióban* élő (főként paraszti hagyományt követő) és az *európai kultúrában*, a polgári jövőben gondolkodó értelmiség jelenkorunk kihívásaira adott alternatív megoldásait közös nevezőre hozni. A magyar valóságot, kulturális helyzetünket a maga történelmi-társadalmi realitásában szemlélve, felmutatja, hogy az I. világháború vérontásától megcsömörlött magyar nemzet előtt annak idején két lehetőség állt: vagy létrehozta a (Jászi Oszkár által elképzelt és sürgetett) *Dunai Egyesült Államokat* (Ausztria–Magyarország–Lengyel- és Csehország–Illyria), amelyről már Kossuth is álmodott;

vagy a forradalomba menekül (ezt tette 1918 őszén, amely utóbb végzetes tévedésnek bizonyult).

Babits, az „örök béke” megvagyója, hirdetője, a Nyugat szellemi holdudvarával együtt, hitt a polgári átalakulás lehetőségében, a társadalmi-kulturális modernizáció megvalósíthatóságában, „a lelkek forradalmasításának” teremtő eszméjében – érthető tehát, hogy a forradalom mellé állt. Az *igazi haza* című híres (hírhedt) esszéjében (*Új világ*, 1919. márc. 8.) megfogalmazza: az „igazi haza az, amelyben az ember az emberrel egyenlő, függetlenül etnikai meghatározottságaitól, egymástól különböző életfelfogásától, vallásától, politikai beállítódásától. Az Ember/emberiség szellemi lelki felemelkedése, emberhez méltó élete előbbre való – adott esetben – a nemzetállami, hatalmi-politikai érdekeknél”. Vagyis: ekkor még úgy látszott, az önző „nemzeti igazság” (háborús érdekek) nevében a nagyhatalmak semmibe vették „az emberi igazságot”: az élethez való jogot (Móricz ugyanerről szól a *Szegény emberekben*).

A március 21-én színre lépő új államhatalom (a proletárdiktatúra) kegyetlen igazságtalanságaival, embertelenségével mélységes csalódást okozott a polgári átalakulás híveinek (Jászi Oszkár köre azonnal vissza is vonul); s mikor a *Nyugatot*, valamint az „internacionalista” Kassák lapját, a „modernista” *MÁ*-t egy július 6-ai rendelettel betiltják („szüneteltetik”), Kassák nyomban tiltakozó levelet intéz *Kun Bélához a művészet nevében*. Az addig Ady-szemináriumokat tartó Babits pedig *Szittál-e lassú mérgeket?* versével búcsúzik a forradalmi átalakulásba vetett illúzióitól.

Így hát az 1918/19-es forradalmak s az utána következő „trianoni trauma” a modernizáció ellenfelei megerősödését segítette („Járt utat járatlanért el ne hagyj”). A megcsónkított ország ekkor került (végérvényesen?!) tudathasadásos állapotba. Élet-halál harc kezdődött (s folyik máig) a hagyománykövetők és a modernizáció hívei között; ahogy a közéletben, úgy az irodalmi életben is. Ki-ki a maga igazát hajtja; egyik fél sem hajlandó megszívlelni a másik érveit. Így lassan minden vitás kérdés önkörükbe zárkozó csoportok „belügyévé” válik, konszenzusról szó sem lehet.

„Szomszédainkkal” azóta is harcba állunk, immár egy évszázada (nemzetiségi autonómiánk ügyében jogosan). Természetesen a „kultúrnemzet” fogalmát végképp fel kellett adnunk; egyetlen lehetséges út maradt számunkra – a modernizáció. Babits a 20-as években az esztétikai modernizáció következetes híve volt – hangsúlyozza Sipos Lajos. Őrizte a szellem pártokon kívüli és felüli rangját; számára világos volt, hogy az örök értékek birodalma téren és időn kívüli (*Örök kék ég a felhők fölött*, 1925). Az *írástudók árulása* vitában (1928) a Szellem pártatlanságát, a politikai érdekeket kiszolgáló zsurnalizmustól való elkülönülés fontosságát hangsúlyozta („a mai írástudók bűne, hogy szemük elől veszítették a Csillagot, az egyetlen és oszthatatlan Igazságot, amely felé haladniok kell”). Az *Ady-revizió* körüli polémiában (*A Toll*, 1929) megvédte Ady szimbolizmusát, modernségét, ostorozó hazafiságát („mint a zsidó próféták vagy Dante, nemzete hibáit ostorozta”). A kor költőfejedelme tehát nem vett

részt a „csonka-Magyarországot” fennhangon sirató kórusban, s tartózkodott az elvesztett nemzettestek visszakövetelésétől.

Így a *Nyugat* többi írójával egyetemben elzárkózott attól is, hogy a Tormay Cécile szerkesztette *Napkeletnek* (1921–1937; majd Kállay Miklós szerkesztésében: 1937–1941) írást adjon; holott maga Bethlen István és Klebelsberg Kunó támogatta a lapot, s próbálta Babitsot főmunkatársnak megnyerni. A kissé sekélyes színvonalú, inkább csak a középosztály kulturális igényeit kielégítő (bár nagyon népszerű!) folyóiratnak népes olvasótábora volt, főként a határokon kívüli értelmiség és a nők körében. A *Nyugat* második nemzedéke (Illyés, József Attila, Szabó Lőrinc, Radnóti, Weöres, Tamkó Sirató) sem publikált itt; viszont a harmadik nemzedék, az *Ezüstkor* ifjú poétái (Rónay György, Thurzó Gábor, Sötér István, Szerb Antal, Jékely Zoltán stb.) itt debütáltak. Itt jelent meg Sötér nagyon szép, nagyon elismerő Babits-nekrológja is 1941-ben.

Nem véletlen, hogy Szekfű Gyula – szintén Bethlen István és Klebelsberg Kunó politikai elképzeléseinek támogatására (a modern Magyarország megteremtése) – egy jóval színvonalasabb, a társadalmi modernizációt sürgető tudományos igényű periodikát indított (*Magyar Szemle*, 1927–1938; majd 1938–1944: Eckhardt Sándor szerkesztésében). Célja: a magasan kvalifikált értelmiség szellemi nevelése, a polgárosodás és a technikai fejlődés előmozdítása, a szociális érzékenység fokozása, a kisebbségvédelem. Itt rendszeresen jelentek meg írások a *Nyugat* alkotóitól, alkotóiról, sőt Kassáktól és Kassákról is, valamint a népi mozgalom képviselőitől (Szabó Zoltán, Kovács Imre stb.) és a Szegedi Fiatalokról (akikhez Radnóti is tartozott). Sipos Lajos értékrendjében, természetesen, a *Magyar Szemle* volt a fontosabb a nemzet továbbfejlődése szempontjából. „Bethlen és Szekfű politikai fogalomrendszere” jobban érvényesült a „kulturális – világnézeti és politikai folyóirat”-ként indított *Magyar Szemlé*ben, jóllehet Szekfű 1942-ben az ellentétes politikai oldalhoz csatlakozott. Bár a különböző műveltségű olvasói rétegek szempontjából jelentős szerepet töltött be mindkét folyóirat. Sipos Lajos konklúziója: „A *Napkelet* szépirodalmi anyagával, társadalomfilozófiai fogalmaival, esztétikai felfogásával nem jelentett valódi alternatívát a korszakban. A *Magyar Szemle* viszont a társadalmi modernizáció kérdéskörében autentikus válaszlehetőségeket fogalmazott meg.”

S bár manapság a szélesebb, konzervatív idősebb olvasótábor (újra) rajong a *Napkeletért* s Tormay Cecilért, társadalmi fejlődésünk, „újra-europaizálódásunk” tekintetében a *Magyar Szemle* ma is „használhatóbbnak” tűnik.

A *Variációk az irodalmi moderniségre* című fejezetben a szerző a XIX–XX. század fordulóján felszínre törő sokarcú, sokszínű modernség, sokféle írói alkat és számos irodalmi csoportosulás színes kavalkádját mutatja be. A századelő különleges, bár rövid pillanat volt szellemi életünkben: a magyar irodalom (ismét) szinkronba

kerülni látszott a világirodalommal. De a bontakozó virágkornak véget is vetett a trianoni tragédia. Karinthy Frigyes a kortársairól már 1912-ben remek karikatúra-gyűjteményt tett közzé (*Így írtok ti*), majd két év múltán kiadta komoly elemzéseit róluk (*Írások írókról*) – jelezve azt a felmérhetetlen jelentőségű szemlélet- és stílusváltást, amely a népnemzeti iskola prominens tagjaitól (élükön Szabolcska Mihálylyal) elhatárolta már *A Hét* körét is, s még inkább a *Nyugatot*. Sipos Lajos fontosnak tartja a nőírók (Czóbel Minka, Kaffka Margit) „belépését” az irodalmi életbe, akik új, különleges szint hoztak abba a gyönyörű tarka szöttesbe, amely a *Nyugat* alkotóinak köréből szövődött.

Az 1920/30-as években induló költőknek már nehezebb dolguk volt: a *Nyugat* forradalma folytathatatlanak bizonyult az új szellemi légkörben. A modernség új változatait kellett tehát kialakítaniok. A szerző néhány autentikus költői pályát mutat be, amelyek nem illeszkedtek a hazai hagyományrendbe (*Berda József* panteisztikus, naiv katolicizmusa, népi[es] Mária-énekei; *Weöres Sándor* – az irodalom fogalmát megváltoztató – pályakezdése; *Tamási Áron* és a magyar népi mozgalom). Tudatosan emel ki tehát néhány alapváltozatot a korszak széles mezőnyéből: nem a spektrum bemutatására törekszik, csupán jelezni kívánja: az újító kedv ott munkál minden nemzedékben, s épp ez újító költők-írók által válik a hagyomány élővé. Majd négy érdekes alkotás-modellt emel ki a félhomályból: *Rónay György* költészetértelmezése – egy verse szövegváltozatai alapján; *Cs. Szabó László* kisépikai formái – *Közel s távol* című elbeszélés-gyűjteményéről; *Tamkó Sirató Károly* játékos versei – melyekben a nyelvhez való viszony újrafogalmazására tesz kísérletet; valamint *Fenyő Miksa* (ittthon addig ismeretlen) regénye: *Jesus is D. P.* volt – azaz displaed avagy detested person, tehát kivetett, társadalmon kívüli. Fenyő Miksa konklúziója: „minden magyar ember is D. P.”, sőt: „Minden ember D. P. ezen a földön”. Fenyő Miksa tehát 1951-ben megteremtette „az örök idegenség” mítoszának magyar változatát – amely, úgy tűnik, valóban „örök életű”: a XXI. században mit sem változik ez az alaphelyzet.

A válogatott tanulmánygyűjteményben természetesen súlyponti helyet kapnak a Babits-tanulmányok (*A lírikus Babits, A prózáiró Babits*). Hiszen Sipos Lajos évtizedeken át az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke Babits-kutató-csoportjának irányítója, „nagy mestere” volt. Lelkiismeretes és pontos filológusként teamjével feldolgozta a Babits-életművet, megszervezte a regények és drámák kritikai kiadását, a Babits-Könyvtár 13, a Babits Kiskönyvtár 4 kötetével együtt; megjelentették a Babits-levelezés első hat kötetét (1890–1916). Az életmű digitalizálását az OSZK MEK folyamatosan végzi.

Sipos Lajos mintegy újraértékeli a *lírikus Babits szerepértelmezését*, egészen más-hova téve a hangsúlyokat, mint azt a korábbi szakirodalomban mindeddig megszoktuk. *A lírikus epilógja* és az *In Horatium ars poetica*-jellegű költeményeinek interp-

retációjával, gazdag kultúrtörténeti háttéranyag mozgósításával helyezi el a korai Babits költészetét a magyar líratörténetben s a világirodalmi folyamatokon belül. Jelzi, hogy eme 1903/1904-ben írt költemények (a *Levelek Írisz koszorújából* 1909-es, első kötetének nyitó- és záróversei) sok félreért(elmez)ést váltottak ki az idők folyamán – mint a „végzetes magány” verse, illetve horatiusi ellen-ars-poetica (Horváth János, 1912, majd mintegy 50 év múltán Bata Imre, Rónay György, sőt Rába György, Eisemann György elemzése stb.).

Sipos Lajos felfogásában a szövegteremtés új módozatait láthatjuk mindkét esetben. A francia lírikusokon iskolázódó költőt a poétikai modellváltás, a modern verseszmény kidolgozásának igénye inspirálta. A vers-szubjektum (ekkor már) nem a személyes ’én’ (mint a XIX. századi magyar lírai hagyományban), hanem a kozmikus, metafizikai ÉN, amely a bezártságban („világbörtönben”) vergődik, s elszigeteltsége „bűvös körét” csak vágya törheti át. Álmaiban-képzletében kalandozhatja be csupán a kitágult Teret és Időt. Így talál otthonra a világgkultúrában – a Múltban – Jelenben, s talán a Jövőben is. Tehát mindkét vers – E. A. Poe és a francia költészet nyomán – kísérlet a komplex módon transzformált tárgyiasságra. Az ifjú poétát valójában a Négyessy-szeminárium világirodalmi horizontja vonzotta szemináriumi társaival (Juhász Gyula, Balázs Béla, György Oszkár, Oláh Gábor) együtt, hogy „kozmosz szubjektumban”, költői teremtésben gondolkodjanak, s lírai modell-váltást készítsenek elő. Vagyis mindkét verset, de különösen a kötetzáró *In Horatiumot* „az empirikus tárgyiasságtól elforduló, az objektív költészet babitsi változata felé tett gyakorlati lépésnek” tekinthetjük. Olyan műnek, amelyben „a mindenkor költészettel szemben megfogalmazott igény kap hangot a ’soha nem hallott versek’ utáni vágyról”.

Ma már világosan látjuk, hogy nemcsak Adyt ihlette meg és vonzotta a francia líra szimbolizmusa, hanem szinte vele egyidejűleg a „poeta doctus” Babits is – egyetemi társaival – ez irányban tájékozódott. Mondhatjuk: Kosztolányi kivételével (aki inkább a német lírához kötődött) a *Nyugat* köre egészében a modern francia líra nyelvén iskolázódott. Ugyanakkor a magyar olvasóközönség életszemlélete, ízlés-világa egészében a XIX. századi hagyományrendben gyökerezett. Nem csoda hát, hogy olyan ádáz küzdelem alakult ki a nemzeti konzervativizmus és az újító költészet hívei között – ami aztán napjainkig végigkísérte/kíséri irodalmi életünket.

Babits utolsó válogatott verseskötetét (*Ne mondj le semmiről*, 1941) szintén friss szemmel vizsgálja a szerző, s a korábbi véleményektől eltérően megállapítja: a költő „a halál pitvarában” tudatosan átrendezte költészetének korábbi hangsúlyait. Nem tartva semmiféle kronológiai rendet, úgy állítja egymás mellé a legfontosabbnak tartott verseit (a közel 340 közül mindössze 89-et! – többségük (34) az első három kötetéből való), hogy azokból szellemi-lelki pályáíve bontakozzon ki – a „sokféleség” iránti vonzalmát hangsúlyozva. A nyitóvers itt az elvágyódást érzékeltető *Messze, messze...*; *A lírikus epilógja* és az *Esti kérdés* pedig a centrum-

ba kerül. A második részbe kerülő versek „sorrendje és irányultsága megismétli az utolsó évek esszéinek alap gondolatát”: a nemzet „sokféle vért magába fogadó”, nem feltétlenül homogén etnikumú „egységes és oszthatatlan lélek”. Sipos Lajos tehát, levonva a konklúziókat, úgy látja, hogy a fiatal Babits „új elvű, a világegész befogadó és kifejező ontológiai költészetet akart teremteni. Nem a maga empirikus tapasztalatait”, hanem az ember metafizikai énjét próbálta kifejezni-közvetíteni; „az így létrejött tárgyas líra-elv reprezentációiban összekapcsolódott a filozófiai, a kulturális és a verselméleti inspiráció”. A háború alatt, majd azt követően „költészete esztétikai síkról részben etikai síkra tért (...) az ország sorsát minden esetben a szülőhely – Európa – a világ összefüggéseiben szemlélte”. A magán- és a társadalmi élet örömei-szenvedései is „ontológiai összefüggésekben, a boldogság és az emberi nyomorúság elméleti távlataiban jelentek meg”. Etikai szemléletének csúcsa: a *Jónás könyve* (1938) egyéni szenvedéseinek, költészetének ontológiai dimenzióba (az emberiség-sors távlataiba) emelése. Az utolsó kötet azt a „nagyra törő költőt mutatja be, aki a 'soha – meg – nem – elégedés' himnuszával ajkán járta végig útját” – de a neki adatott viharos korban nem sikerült maradéktalanul megvalósítania mindazt, amit tervezett, amiről álmódott.

S miközben nagybeteg, a Rádiumkórházban a fájdalommal, az elmúlással küzd – nem magára gondol, hanem az emberiségre váró, mindent elsöprő katasztrófára (*Talán a vízözön*) – amiről utolsó számadása (*Curriculum vitae*, 1938) is tanúskodik.

Prózai munkái ugyancsak ontológiai fogantatásúak – hangsúlyozza Sipos Lajos *A prózairó Babits* című részben. E tekintetben is felülírva a korábbi szakirodalmi megállapításokat, feltárja költőfejedelmünk fontos szerepét a magyar nagyepika modernizációjában. A cselekményelemek háttérbe szorításával, az időszerkezet átstrukturálásával (tömb-idő, centrális, illetve lineáris idő), az objektív idő szubjektív idővé transzponálásával, az esszébetétekkel, az individuális szféra hangsúlyozottan előtérbe állításával megtörte a széles ívű eseményeket görgető nagyepikai tradíciót. Megváltoztatta az élettény – irodalmi tény – fikció viszonyát. A különféle helyszínek – alakok – történések többnyire egy központi élményhez kapcsolódnak; a fikció pedig több, egymást keresztező szálon bonyolódik. A tér-élmény általában a bezártság–tágasság ellentétpár váltakozására épül, metaforikus konnotációkat ébresztve.

Első regényében, a *Gólyakalifában* (1913) az álom–ébredés kettőssége, a személyiség megkettőződésének fantasztkuma formálja a történetet. A kompozícióalakításban fontos szerepe van a motívumismétléseknek: az előre-hátrautalásokkal összekapcsolja a szerteágazó eseményelemeket, így teremtve meg a műben realizálódó értékszerkezetet, amely a narrátor és a szerző világértelmezésének (is) hordozója. Az időtömbök sűrítésével, az alineáris történetmondással, perspektívaváltásokkal, a no-

minális – nem-nominális stíluselemek váltogatásával stb. Babits az európai próza (Joyce, Proust) struktúraképző metódusával rokon prózaformákat alkot.

Sipos Lajos a regénytechnikai újítások általános számbavétele után Babits két korai – legismertebb és máig legnépszerűbb – regényét (*Kártyavár*, 1916, *Timár Virgíl fia*, 1923) elemzi. „A háború borzasztó valósága elől menekül az író a regényírásba mint valami templom azilumába” – írja. Az akkortájt kiépülő-szépülő Újpest (a regényben: *Újváros*) óriási, nyüzsgő világában „minden hit, vallás és nemzeti különbségek nélkül mindenki egyenlő jogokkal rendelkezik”, s a gyorsan fejlődő polgárosodást (letelepedés, iparúzés, kereskedelem) nem korlátozza semmi. A nagyváros peremén szerveződő előváros a századfordulón átalakuló új életforma jelképes színtere: sok, különféle szálakon tekerő ember sors találkozik itt, fut el egymás mellett, vagy keresztezi egymást. Egyetlen nap történetébe sűrítve feltárul előttünk a város teljes keresztmetszete. Az író – szemben a nálunk megszokott, realista regényszerkezettel – metonimikus elemek, különféle szövegeffektusok beépítésével, időszűréssel újszerű, metaforikus struktúrát teremt.

Ez a mű még tele volt a forradalmak előtti kor illúzióival – a *Timár Virgíl fia* viszont már a csalódás, a valóságos élet hullámlásának dinamikájával való szembenézés regénye. A kétpólusú, kettős nézőpontú regényszerkezet megfeszített drámaisága erős feszültséget teremt, megkérdőjelezve a „földi” igazságok szempontjait – a paptanár és tanítványa viszonylatában hol ide, hol oda billen a mérleg nyelve. Hol egyik, hol másik hős „igaza” tűnik fontosabbnak – míg végül a vitát maga az Élet (Vitányi, a fiú természetes apja) dönti el, aki a tanítványt kiszakítja zárt szellemi „kolostorból”. Az író mintegy szétfeszíti a szöveg kereteit (az intertextusok, transztextuális kapcsolások, retrospektív autotextusok stb. révén); de „meghagyja annak lehetőségét is, hogy a szöveget folyamatos szerveződésű textusként, a Ricoeur-i 'naiv olvasó' szintjén olvassuk” – állapítja meg az elemző – s „lehetőséget kínál arra is, hogy a befogadó, intertextuális olvasással újáteremtve a szöveget, a paptanár és növendéke történetét eltávolítsa a személyes ihletettségtől, a valós élelményektől”. Ami kifejezetten írói bravúr: „Babits ebben a regényében már-már megelőlegezi a posztmodern kor prózateremtési metódusát.”

Babits válogatott novelláinak gyűjteményét (*Karácsonyi Madonna*, 1920) vizsgálva, a szerző megállapítja: Babits epikája e vonatkozásban is kifejezetten az európai kispróza lélektani vonulatába illeszkedik: mitológiai alaphelyzeteket dolgoz fel, illetve a fantasztikum olykor morbid világába kalauzol bennünket. Novellái a konkrét és az absztrakt, a szubjektív és az objektív közti határok elmosásával – a *Gólyakalifához* hasonlóan – az íróknak a misztikum iránti fogékonyságát (is) jelzik: „Az 1911-ben írt *Laodameia* transzcendenciája találkozik itt a Maeterlinck – Verhaaren – Rilke – Claudel írásaiban is fellelhető misztikus korérzéssel, (...) s az európai minták (Poe, E. T. A. Hoffman, Anatole France stb.) nyomán az irracionális irányában tágítja a

valóság/fantasztikum kettős dimenzióját”. Az idő, amelyben ezek a novellák játszódnak: „általánossá transzformált múlt vagy jelen”.

A *Babits-levelezéssel* kapcsolatban is tesz néhány igen fontos észrevételt a szerző az alkotói világképet illetően. A 10 000 tételnyi hatalmas tömegeből fény derül az egész századforduló–századelő társadalomtörténetére: „Arra a változásra, amely a literátus vármegyei hivatalnokokat elválasztotta a polgári értelmiségi pályán boldoguló utódoktól, a kiegyezés körüli idők emberét az I. világháború, a forradalmak és a kezdődő világégés emberétől. A levélnyag ugyanakkor végigkíséri az irodalom- és eszmetörténeti korszakváltásokat is”. A népnemzeti iskola tagjaitól a klasszikus avantgárd alkotókig, majd a neofolklor, az új tárgyiasság, új klasszicizmus neves képviselőiig (vagyis Kozma Andortól, Kiss Józseftől a *Nyugat*-generáción, Kassákon át Berda József, Illyéstől Szabó Lőrincig, Tamási Áronon át Radnótiig, Weöres Sándorig stb.), valamint Szabó Ervin, Jászi Oszkár, Balázs Béla, Lukács Györgytől Szekfű Gyulán, Bethlen Istvánon, Szilasi Vilmoson, Herczeg Ferencen át a Baumgarten-díjazottakig számtalan neves és kevésbé neves alkotó szerepel a levélírók között (közük sok vádaskodó, sokféle váddal – legszomorúbbak talán a József Attila díja körüli véletlenek, félreértések).

A korai levelek alkotói többnyire esztétikai, művészetelméleti kérdéseket taglalnak, többségük fontos információkat tartalmaz a poétikai szemléletváltozással kapcsolatban. Az 1919–21 közötti időszakban a levelek írójuk belső töprengéseiről, meditációról adnak számot. Az 1924–25-ös időszak levelei leginkább az írói generációváltással kapcsolatosak, Babits és a fiatalok ellentmondásos viszonyáról szólnak (ami teljesen érthető, hiszen a háború után színre lépő nemzedékeknek már egy egészen új valósággal kellett szembenéznük; szemükben nem voltak érvényesek a Mester tapasztalatai). Az 1925 utáni levelekben már többnyire gyakorlatias problémákról esik szó (főként a Baumgarten-díj körüli polémiákról). A levelek egyre szürkébbek; Babits szellemi vezérszerepe is meg-megkérdőjeleződik, főként a 30-as évek vitáiban, az új, forrongó, a világváltozás társadalmi kérdéseit feszegető népi értelmiség szemében.

Az *autobiográfikus emlékezet határai* című fejezetben elméleti kérdéseket feszeget a szerző: az önéletrajz és a fikció egymáshoz való viszonyát vizsgálja néhány ismert – egymástól merőben eltérő – jelentős mű kapcsán (Kazinczy Ferenc *Pályám emlékezete*, Gyergyai Albert „*önéletírásai*”, Tamási Áron *Szülőföldem*, Tamási Gáspár *Vadon nőtt gyöngyvirág*). Philippe Lejeune és Paul de Man idevágó munkáit tanulmányozva jut arra a felismerésre, hogy az önéletírás különböző változatai (memoár, autobiográfia, én-írás, élettörténet stb.) voltaképpen új arcot (*maszkot*) adnak írójuknak: a szövegbeli *ént* mindenkor a befogadó konstruálja. Vagyis az *arc* maga több-rétegű olvasatot kínál fel, s a befogadó a szöveg más-más lehetőségeit bontja ki (és értelmezi a maga számára). Így tehát az arc vonásai minden olvasatban másként rea-

lizálódnak („nyitott mű”). Az elbeszélő a „*vallomásait*” (Szent Ágoston, Rousseau), a külső *eseményeket* (Benvenuto Cellini), avagy a képzeletével átformált élményeit (Goethe: *Dichtung und Wahrheit*) stb. örökíti meg. A műben megszólaló *én* tehát sohasem azonos magával az íróval! Kazinczy a magyar irodalomban elsőként teremtette meg az írói fantáziával átítatott, szellemi-lelki élményekkel dúsitott önéletírást – bizonyos értelemben ezzel Babits regényeinek előképét is megadva (elsősorban a *Halálfiaira* érvényes ez a megállapítás). Az elődkeresés, szellemi rokonság kifejeződése nyilván Babits feleségének, Török Sophie-nak az (ál)névviselése is.

A későmodernitás korszakában az én-írás meglehetősen átstrukturálódott – írja a szerző. – Nemcsak a német és a francia irodalomban (F. Kafka, R. Rolland, Malraux, Simone de Beauvoir stb.), hanem a magyarban is (Füst Milán, Kassák, Móricz, Illyés, Németh László, Márai, Vas István, Déry Tibor stb. „én-regényei”). Ezek rokonának tekinthetők Gyergyai önéletrajzi regényei (*Anyám meg a falum, A falutól a városig, A várostól a viláig*), amelyek azonban – némileg eltérően az előbbiektől – inkább „kultúratudományi karakterű világsajátítás-történetnek” nevezhetők. Ezt a műfajkontaminációt a beszédmódváltások jelzik (emlékező leírás, esszé, fiktív szépirodalmi szövegek, a falusi és városi gyerekek életmódjára vonatkozó megfigyelések, olvasmányélmények stb.). Ugyanakkor mindhárom könyv személyes sors-mozzanatokat feltáró emlékiratnak is tekinthető.

A két Tamási-könyv (Áron, Gáspár) elsősorban a szociográfiai tényfeltárára helyezi a hangsúlyt (a falu szociológiai rendje, morális, szakrális tradíció, ünnepi, hétköznapi szokások, rítusok, halottkultusz, a nemzetség fennmaradásának titkai stb.). De a történetmondás náluk is mélyen személyes, érzelmi-mesei elemekkel van átítatva. Míg Tamási Áronnál fontos szerepet kap a nemzetiségi sors, magyarságuk állandó veszélyeztetettsége, addig a naiv-népi elbeszélő Tamási Gáspár parasztkrónikájában inkább a természeti életforma megjelenítése áll a középpontban, amibe állandóan bele-belejátszik a több évszázados múlt is. Ebben az életformában a legfontosabb érték a valláshoz-nemzetiséghez-faluhoz való hűség, s az igazságosságon és békességen alapuló rend tisztelete. Tamási Gáspár nem törekedett írói babérokra, számára csak az igazság és az életszerű hitelesség volt fontos, könyve valódi értéke épp ebben rejlik.

Ugyancsak a Babits-életműből „kitekintő” fejezetnek látszik, mégis szervesen ahhoz kötődik a *Professzionális olvasás – irodalomtörténeti értelmezés* című VI. rész. A szerző itt a *Nyugat* szellemi környezetéhez távolabbról kapcsolódó életművekről, a 80-as években (vagy 1989 után) megjelent monográfiákról írt recenzióit teszi közzé, mai olvasatának fényében felfrissítve. Ezek többnyire kiegészítik-korrigálják a Babits-életmű eddigi értékelését, s együttesük potenciálisan egy új, a korábbi irodalomtörténeti köztudatban élő képet módosító értékrendet vázol fel. Ugyanis az 1946/47-ben

Lukács–Révai (s nyomukban Horváth Márton) által sugallt ún. „fővonal-elmélet” (a Petőfi – Ady – József Attila „szentháromság”) több nemzedék irodalomszemléletét torzította el (az iskolai oktatás „áldásos” következményeképp), hiszen a nem „forradalmi” költőknek évtizedeken át nem jutott hely az értékskálán. Így a *Nyugat* esztétaszárnya negatív minősítést kapott; Kassákról és az avantgárdról még publikálni is alig lehetett. Weöres költészete vörös posztónak számított még a 60/70-es években is. Kutatni e témákban nemigen illett még a 80-as években sem.

Mindezek ellenére megszületett azért néhány merészebb, új szellemű (kis)monográfia, amelyek legalább felhívták a figyelmet a „fővonaltól” eltérő jelenségek fontosságára. Sipos Lajos figyelemmel kísérte nemzedéktársai és a fiatalabb irodalomtörténészek munkáit, így recenziói együtteséből egy új, immár nem modernségellenes irodalomtörténeti szemlélet bontakozik ki. Sajnos, ítéseink egy része és az átlagolvasó még ma is irodalmi értékkritériumnak tekinti a „politikai hasznosságot” és a „közérthetőséget”, így szemükben a l’art pour l’art-nak nevezett „magasabb” költészet, illetve az experimentális művészet „életidegennek” számít. Sipos Lajos *Két könyv Osvát Ernőről* című írásában hangsúlyozza, hogy ezt a szemléletet próbálta áttörni már a 80/90-es években Laczkó Miklós *Szerep és mű*, Fráter Zoltán *Osvát Ernő élete és halála*, valamint az *Osvát Ernő a kortársak között* című dokumentumgyűjtemény, „perújrafelvételt” kezdeményezve a *Nyugat* körének értékelésében. Király István nagyszabású korszak-monográfiája Ady kései költészetéről (*Intés az őrzőkhöz* I–II., 1979) pedig alapjaiban változtatta meg az Ady-poézisról kialakított leegyszerűsítő képet. A világháború utolsó szakaszában az avantgárd tépetségérzés, az ambivalens világérzékelés, a disszonáns létélmények polifon versstruktúrákat teremtenek, a paradoxonok-oximoronok eluralkodása, a szimultán versritmus dominanciája mind-mind arra vall: a „harcos Ady” felismerte: a „Halál-tóba” süppedt ország végérvényesen az enyészeté. Morbid mosollyal arcán lovagolt tehát *A halottak élén* az örökkévalóságba, szeretve-gyűlölte nemzete előtt. Vagyis az avantgárd poétika már Ady költészetében tetten érhető volt.

Ezt a képet árnyalja és kiegészíti Kenyeres Zoltán kismonográfiája (*Ady Endre*, 1998), amely az Ady-költészet belső ívét vázolja fel, korai szimbolizmusától a kései expresszionista, sőt dadaista gesztusokig. Két utolsó (már nem Ady által szerkesztett) kötete egy újfajta, komplexebb látás- és verselési mód felé nyitott, s a magyar költészetben szokatlan verselési eljárásokat honosított meg. A kései Ady-vers az ezredvég szemléletmódját és poétikai újításait előlegezi.

Kenyeres Zoltán már a 80-as években úttörő jelentőségű kismonográfiát írt Weöres Sándor zenei fogantatású költészetéről is (*Tündérsíp*, 1983). Ezt a költészetet egyszerűen nem lehet(ett) a „valóságirodalom” kategóriáival megközelíteni; önlétével kiküzdötte az irodalomtudomány fogalmi megújítását, az „esztétikai szabadság” határainak tágításával a poétikai rendszerek rugalmas kezelésének

szükségességét – hangsúlyozza recenziójában Sipos Lajos. Az addig uralkodónak számító „küldetési költészet” mellett kivívta a polgárjogot és lételehetőséget a „modernista” irányzatok számára. Általa vált nyilvánvalóvá, hogy a korban uralkodó esztétikai narratíván kívül léteznek egészen más típusú beszédmódok is, s egyik sem érvényteleníti a másikat, sem a különféle rendszerekben felhalmozott információkat, sem a befogadói élmény primátusát. S mire elérkezett a Weöres-centenárius éve (1913), Kenyeres Zoltán már elkészítette a teljes életművet feldolgozó-értékelő nagymonográfiáját (*Jel, szó, zene*, 2014): a legalaposabb irodalomtörténeti ismeretekkel és a legkorszerűbb poétikai szaktudással felvértezve, sokrétű képet ad XX. századi költészetünk világirodalmi rangú kivirágzásáról, formagazdagságáról, mitológiai mélységéről és kozmikus teremtő sugárzásáról. Ma már világosan látjuk: Weöres Sándor és Juhász Ferenc a század derekán-végén olyan lírai univerzumot teremtettek, amelyben a magyarság, az ősi kultúra és a legmerészebb modernség szintetizálódik.

Sipos Lajos elfogulatlanul és nyitott szemlélettel írt már a 80-as években is olyan „tabutémának” számító munkákról, amelyek akkoriban még a „tűrt” kategóriába se igen fértek be. Az avantgárd költészet, valamint a határon túli magyar irodalom kérdéskörének bolygatása akkoriban „gyanús” és „veszélyes” dolognak számított. Pomogáts Béla *Az újabb magyar irodalom (1945–1981)* korszakáttekintő munkájára (1983), Balogh Edgár *Hídverők Erdélyben (1944–1946)* – a demokratikus társadalmi berendezkedésért küzdőkre (1987), G. Komoróczy Emőke *Kassák az emigrációban (1920–26)* kandidátusi disszertációjára (1987), valamint Rónay László *Márai Sándorról* írt kismonográfiájára (1990) már megjelenésükkor felhívta a figyelmet. Azóta természetesen e munkák is kiszabadultak a politika vesztegzárja alól – de sajnos mindmáig áldatlan viták kereszttüzeiben állnak. A jelenkor olvasói már elképzelni se tudják, mennyire hamis képet alakított ki az irodalomról a bolsevista cenzúra a „tilt” kategóriával a köztudatban – s hogy e hiányos és torzító szemléleten felnövőök maguk is ezt a szemléletet adták (és adják!) tovább. Így rögzültek a feloldhatatlan, áldatlan viták „népi és urbánus”, „hagyományos és modern” között, ahelyett, hogy a teljes irodalmi spektrum egyenértékű irányzatainak bőségében gyönyörködni. Ha az egyetemes értékek felé már a 80-as évektől kezdve folyamatosan nyitó irodalomtörténészek értékrendje időben érvényre juthatott volna, már rég nem a (testvér)gyilkos viták közegében élnénk – ki-ki szabadon, tetszése szerint válogathatna az irányzatok között.

Néhány eszmetörténeti szempontból fontos kötetre is felhívja a figyelmet a szerző, amelyek a legújabb jelenségek iránti fogékonyságáról tanúskodnak. Lengyel András *A mindennapok szemüvegkészítői* (sajtótörténeti és média-hermeneutikai tanulmányok) című könyvében végigkíséri a XX. század kezdetétől napjainkig a mindenkorai politikai szempontok alapján irányított sajtó történetét, s a manipu-

latív kultúrpolitika káros hatásait vizsgálva, új nézőpontból világítja meg művészeti életünk anomáliáit (köztük az irodalmi avantgárd és a képzőművész Nyolcak csoportjának kirekesztését, majd hogyanem „törlését” a köztudatból; az irányított sajtó társadalomszemléletének torzulásait stb.). Gintli Tibor *Irodalmi kalandtúra* (Válogatott tanulmányok, 1990–2012) kötetét pedig azért szemlézi, mert új szempontból vizsgálja Ady és Babits egymáshoz, valamint az irodalmi modernséghez való viszonyát. Ady műveit a Kirkegaard-i *hitfogalomra* építve értelmezi; Babits költészetét viszont *intellektualizmus*a felől közelíti meg. Gintli a próza világában kalandozva (Krúdy, Móricz, Szabó Dezső, Pap Károly, Závada Pál stb. műveit vizsgálja) hangsúlyozza (s ebben nagyon is igaza van): minden korszaknak újra kell értelmeznie az előző korok műveit, lehántva róluk a különféle „mű-idegen” szempontok alapján rájuk aggatott címkéket („közéleti” jelentőség, politikai aktualitás, különféle ideológiai szempontok, csoportérdekek stb.), amelyek többnyire eltorzítják a művek *önértékét*. Az utókor számára sokszor éppen a „fősodorból” kiszorult művek tűnnek a legértékesebbnek.

Nagyon érdekes és eddig szinte ismeretlen anyagot tár fel Szász István Tas *Három HITELEK és ami utána következik* című munkája (2008), amely Sipos Lajos érdekes interpretációja szerint polgárosodásunk alapvető ellentmondásaira, kudarcának okaira mutat rá. Az első HITELEK (Széchenyi) mintájára Kolozsvárott 1930-ban Szász István Tas szülei házában szerveződött „egy új nemzetpolitikai lap” – az erdélyi értelmiség színe-java (Albrecht Dezső, Asztalos István, Bözödi György, Dsida Jenő, Jékely Zoltán, Kemény János, Kéki Béla, Koós Károly, Kiss Elemér unitárius püspök és Márton Áron katolikus lelkész, Mikó Imre, Szabédi László, Szabó T. Attila, Tamási Áron, Vita Sándor, Wass Albert stb.) részvételével a „polgári jövő” kulturális értékrendjének körvonalazására. Kapcsolatot létesítettek a román Gusti professzor szociológiai iskolájával is abban a tudatban, hogy a románsággal közösen kell megtervezniük a társadalmi átalakulás feltételeit. A lap elhalt, de Venczel József 1936-ban újraindította Albrecht Dezsővel, Kéki Bélával, Vita Sándorral (ez volt a 3. HITELEK, amely némi szüneteltetéssel [1940–42] egészen 1944-ig élt), a magyarországi népi írókat is bevonva munkatársai közé. Valóságos értelmiségi vitafórummá válva, művelődés-politikai, művészeti, egészségügyi és gazdasági stb. kérdéseket vetett fel, kisebbségi jogvédelemmel is foglalkozott. Sajnos, 1945 után többé már szó sem lehetett a „polgárosodás” kérdésköréről se Erdélyben, se Magyarországon.

Sipos Lajos tehát céltudatosan építi be könyvébe azokat a korábbi recenzióit, amelyek a sokat vitatott és késleltetett magyar társadalmi és kulturális modernizáció problematikáját új adalékokkal bővítik. Ezzel is érzékelteti, hogy a XX. század kezdete óta küszködünk eme kérdések megold(hat)atlanságával – s mindmáig nem tudunk/mertünk jelentősen előrelépni e tekintetben. Ez az oka, hogy ambivalens viszonyban maradtunk 1989 után is Nyugat-Európával, s csekély hazai erőforrásainkból nem is

tudunk felzárkózni hozzá. Komp-ország vagyunk ma is (Ady szavaival), s voltaképpen egész Közép-Európa ugyanebben a helyzetben vergődik, bárhogy vágyakozik is a Nyugat felé.

A nagyszerű tanulmánykötet utolsó fejezete *A Babits-recepció áttekintése*, tanulságainak összegezése. A szerző lelkiismeretesen és pontosan számba veszi azokat az „úttörő” jelentőségű műveket, amelyek a Lukács-féle Babits-értékelést alapjaiban módosították; s a jelentősebbekről annak idején írt recenzióit is közzé teszi. Soltész Katalin, Belia György, Benedek Marcell, Éder Zoltán már a 60-as években friss szemmel világitották meg az életmű egyes területeit; Téglás János pedig a 70-es években elindította a Babits-művek filológiai feldolgozását (Babits Könyvtár 4, Babits Kis-könyvtár 1). Rába György kismonográfiája (*Babits Mihály*, 1981) nyitotta meg az utat Babits teljes újraértékeléséhez, 1983-ban aztán megjelent *Csönd herceg és a nikkell számovár* c. könyve, amelyben Babits-Kassák újításait, a líratörténeti modernizáció problémáit fessegeti, kiváló felkészültséggel elemezve mindkét költő alpműveit (Babits: *Ősz és tavasz között*; Kassák: *A ló meghal...*). Ugyanez évben jelent meg a Babits-centenáriumi vitaanyaga (*Mint különös hírmondó* – tanulmányok, dokumentumok, szerk. Kelevéz Ágnes; *Babits Mihály 100 esztendeje*, szerk. Pók Lajos). Ezt követte néhány fontos elemző-értelmező, személyesebb munka (Nemes Nagy Ágnes *A hegyi költő*, 1984, Németh G. Béla *Babits, a szabadító*, 1987, stb.), amelyek lehetővé tették, hogy a továbbiakban a teljes életmű új fényt kapjon.

Ez után kezdődhetett meg több fórumon (ELTE BTK, PIM, OSZK) a Babits-kutatás (amelyről már volt szó). Ennek fontos végső(?) állomása volt Jankovich József válogatásában Babits *Tanulmányok, esszék* című gyűjteményes kötete (2005), amely bizonyítja, hogy ez a rendkívüli filozófiai, pszichológiai műveltséggel rendelkező költő és műfordító kritikusként, sőt irodalomtörténészként is biztos tekintettel tájékozódott kora eszmetörténeti kérdéseiben, világirodalmában. A 30-as években pedig megújította az esszéműfajt, elvlasztva azt a közvetlen társadalmi praxistól, a politikától, az ember(iség) ontológiai problémáira, valamint a közelgő világegyezésre irányítva a figyelmet.

A kötetzáró tanulmány összegező jellegű („*Mindig lesz benne felfedezni való*”) – A Babits-recepcióról kialakított képét a szerző a jelenkori irodalomszemlélet fényében (újra)értékeli s kiegészíti. Ma már úgy látja: a Babits-életmű sorsát a költő autonóm személyisége, magas etikai igényessége és az egyes korszakok irodalompolitikai fel fogása határozta meg. A 20/30-as években is sokan támadták (különösen a Baumgarten-díj kapcsán emlegettek „ízlés-diktatúrát”); de az igényes(ebb) intellektueleknek s a pályakezdő költőknek szellemi, erkölcsi, poétai értelemben mentora volt. Az életmű folyamatos recepcióját azonban teljesen ellehetetlenítette az 1945 után berendezkedő új politikai rendszer, amely a „haladó hagyományokat” állította előtérbe, s

az íróktól „valóságbrázolást”, nevelői célzatú műveket követelt. A lírát is a „realista-antirealista” kategóriák közé szorította, s „misztikum nélküli”, „közérthető” műveket várt el, a (francia) dekadenseket pedig egyenesen kiátkozta. Egyfajta újkonzervatívizmus uralta el a költészetet, s a politikum közvetlen szolgálata vált a legfontosabb követelménnyé. Ebbe a képbe természetesen nem illett bele a Babits-életmű. Egyedül az *Újhold* köre választotta őt poétikai-szellemi Atyjának; de az *Újholdat* is igen hamar betiltották (1947); s maguk az újholdasok sem publikálhattak évtizedeken át. Hosszú időn át úgy tűnt: Babits az „elefántcsonttoronyba” zárva marad.

Paradox módon az 1989/90-es változás sem kedvezett a Babits-kultusz újraéledésének; de a fiatalabb költőnemzedékek ma már egyre inkább merítenek belőle. A Babits-átiratok, -parafrazisok, -idézetek, -vendégszövegek száma és sokfélesége, a humor, a groteszk különféle megnyilatkozásai, a játékosság egyre kedveltebb alakzatai a legutóbbi évek, évtizedek magyar költészetében biztos jele annak, hogy „a tudományos recepció elbizonytalanodásával párhuzamosan a maguk versbeszédét és szövegstruktúráját folyamatosan alakító szerzők a megtalált Babits-pretextusokkal olyan intertextuális horizontot nyitnak meg, mellyel alkotásai perspektíváját, polifóniáját növelik – növelhetik”. Tandori, Orbán Ottó, Petri György, Bíró József, Bodor Béla, Kovács András Ferenc, Báthori Csaba, Varró Dániel stb. költészetében léptenyomon felbukkannak Babits-parafrazisok, egész verseket, szövegrészeket vesznek birtokukba, posztmodern módra átalakítva őket. Háy János drámaszövegbe rejti Babits-evokációját (*Herner Ferike faluja*) – és sokan élnek szimultán versszerkesztési módjával, hasznosítják megannyi strukturális ötletét. Babits tehát él – ugyancsak „ifjú szívekben”, ha nem is egészen oly módon, mint egykor Ady.

Mindez arra utal, hogy – szemben borúlátó megállapításokkal – „a jelenre hagyományozott Babits-költészet” nem néma, legfeljebb „kevésbé beszédes” – zárja fejtegetéseit Kulcsár Szabó Ernő szavaival Sipos Lajos. „A hagyomány ugyanis nem akkor szól hozzánk, amikor mi szeretnénk. S mégis ez a hagyomány az egyedüli, ami az újítást akár önmaga ellenében is képes megvédeni a permanenciában való alaktalan feloldódástól.”

(Savaria University Press, Szombathely, 2016)